

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק אבדק"ק צאנז-קלויזענבורג זצוקללה"ה

גלין ל"ט

[תשפ"ה]

שנה מ"א

בעידן רעוא דרעוין פרשת פנחס תשכ"ט

בתוה"ק (במדרש כה, יא) פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו'. וברש"י לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פומי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן עכ"ל. ולהבין בעי התועלת בזה, שהלא הדברים ידועים שהוא מיוחס אחר אהרן, אלא שהם תלו במקולקל לייחסו אחרי אבי אמו, ובוה שבא הכתוב ויחסו אחר אהרן עדיין לא נתבטל ייחוסו אחרי אבי אמו.

ולחלץ בפרשה (כו, כג-כד) בני יששכר למשפחתם תולע משפחת התולעי לפנה משפחת הפוני לישוב משפחת הישבי לשמרן משפחות השמרני. ויש לדייק באומרו תולע ולא אמר לתולע כמו בשאר השמות. גם יש לבאר מה הלימוד לדורות מפסוק זה, וכידוע מדרכו בקודש של בעל התולדות הקדוש שכל פסוק שבתורה נוגח בכל זמן ובכל רגע. ובאור החיים הקדוש כתב דיששכר הוא בן תורה (כמו שנאמר (בראשית מט, יד) יששכר חמור גרם רובין בין המשפטים ופרש"י סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא כבד), רמז הכתוב תנאי השגת התורה בשמות משפחת יששכר וכו', הנה משמעות תולע יגיד שני פרטים, א' ישים עצמו כעדין זה כאומרם ז"ל (מ"ק מז:): על דוד שנקרא עדינו העצני, ב' שיתעסק בפיו כתולע זה שכחה בפיה וכו', וב' דברים אלו כוללים כל ענפי הענוה וכל ענפי הלימוד המנויים במ"ח מעלות וכו' עיי"ש בלשונו הקדוש.

ובלשון הגמרא שם: הוא עדינו העצני כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדין עצמו כתולעת ובשעה שיוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ וכו', ובח"א מהרש"א הביא מהערוך כשהיה עוסק בתורה היה מעדין עצמו עד שיתרכך בשרו כתולעת שתהא דעתו מיושבת עליו וכו' עיי"ש. אבל בחידושי הכותב פירש שהיה מתקשר ונכפף עצמו כתולעת כדי ללמוד תורה בפני גדול הימנו, וכן כתב בעיון יעקב התולע רוחש בקרקע ופונה עצמו על כל צד עפר מאכלו שמוצא כן דוד יושב על הקרקע ופונה עצמו לכל צד ללמוד ממי שקטן ממנו כדררשינן ודוד הוא הקטן שהקטין עצמו אצל מי שקטן ממנו ללמוד מכל עכ"ל. וגראה שאין סתירה בין הפירושים ושניהם עולים בקנה אחד. דהנה יש אדם שהוא קשה כברזל, תקיף בדעתו ואינו מקבל מאף אחד, וכל הרוחות שבעולם לא יזיו אותו מסברתו ודעתו,

ולא זו הדרך להשיג חכמת התורה אלא כפי שאמרו חכמינו הקדושים (אבות ד א) איזהו חכם הלומד מכל אדם, וזאת מתוך מחשבת ענוה דיתכן שהלה יודע יותר טוב ממני ועלי לקבל האמת ממני שאמרו, ואם ילד הוא הרי לא הרבה לחטוא כמותי וזוכה ביותר לכיון אל האמת, אני זקן עם הארץ ששכח תלמודו ונער זה שלא חטא יש לו דיעה ישרה ודעת תורה, ועלי להטות אוזן קשבת לדבריו אולי אלמוד ממנו. וכן מצינו הרבה בחז"ל שאמרו לינוקא פסוק לי פסוקך. וזה שאמרו ברוד המלך דבעוד שבשעה שיוצא למלחמה היה מקשה עצמו כעץ, ובעוז גבורתו יצא נגד גלית במקלו וחמשה חלקי אבנים, הרי כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת, שהקטין עצמו להיות כתולעת ולא איש, ולמד מכל אדם. וזה גם המכוון בדברי הערוך... [חסר כאן].

ובך היתה מדתם של כל גדולי ישראל, וכגון זק"ק בעל דברי חיים זי"ע דלמרות שגדולי דורו ישבו לפני באימה ויראה היה מתבטל בפני כל אחד, ובתשובותיו מעמיק בהבנת דברי האחרונים. ובשו"ת דברי חיים בחלק חושן משפט (ח"א סימנים כ-ה) כותב בארבעה סימנים ראיות חזקות להחזיק בדבריו ובכל זאת מסיק שישלחו את הדברים להכרעה בפני גדולי ישראל. [וזה לשון קדשו: ובאמת אם יבאו כל חכמי הדור לא יכריעו אותי מדעתי להלכה, אבל לא למעשה ח"ו כי אקבל עלי באימה ויראה דברי אחד מגדולי דורנו ואומר כאשר יפסוק בן יקום למעשה ולא להלכה, וכן כתבתי לכם ידידי שאשלח את דברי ודברי המשיג לא' מגדולי דורנו ומה ששייב א"ה אודיע לכם, עכ"ל"ק].

ובבר אמרו (תענית ז.) למה נמשלו דברי תורה למים וכו' לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. ונרמזו על כך במעמד הר סיני כאשר ויתצבו בתחתית ההר [שכפה עליהם ההר] ללמדם ענוה ושפלות. וכן מצינו האיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה (במדבר יב, ג), ואמר על עצמו (שמות טו, ח-ה) ונחנו מה, ולכן לא קם נביא עוד בישראל כמשה (דברים לה, י), כי תורה וענוה הם תרי ריעין דלא מתפרשין. ולעומת זה כאשר בעוה"ר בעקבות משיחא חוצפא יסגא (סוטה מט:): נתקיים בנו מה שאמרו (שבת קלח:): עתידה תורה שתשתכח מישראל.

ורואים לפעמים בחורים בעלי כשרונות עילויים וחרפים שמצפים מהם שיתעלו להיות גדולי ישראל מאורי הדור, אבל לצערינו הרב כפי שמתבגרים ממעטים בלימודם, ויש שעוד הפוכים להיות מושחתים ומקולקלים, וסיבת הדבר היא כי בקטנותו עוד לא פשתה בקרבו נגע הגאווה אבל משגדל והולך והכל משבחים ומפארים אותו, ואביו מגדלהו משאר אחיו, ובא לידי התנשאות בראותו שהוא המיוחד שבחבורה, הרי הוא פוחת והולך, ודי בנקודה אחת של גאווה לרוקן אותו מכל וכל, כי התורה לא ניתנה אלא לענוים.

וְזוֹ הַסִּיכָה הָאִמִּיתִית לְמָה שְׂרֹאִים מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם בְּבַחֲרוֹ אוֹ אַבְרָךְ שֶׁלִּפְתָּע קָם וְעֹזֵב סַפְסָלִי דְּבִי מִדְּרֹשָׁא וּפּוֹנֶה וְהוֹלֵךְ לוֹ, וּבַעֲדָה שֶׁלִּפְנֵי כִּמְהָ יָמִים הָיָה יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד יוֹמָם וְלַיְלָה מִתְּהַפֵּךְ פְּתָאוּם לְקַל שְׁבָקִלִים, כִּי גִסְתוּ הָרוּחַ שָׁבוּ מִרְדֵּתוֹ מִן הָעוֹלָם. וְאִם זֹכֶה, אִזְּלָה אַחֲרָיִם כִּמְהָ יָמִים לָבוֹ עָלָיו דְּוִי וְרוּחוֹ נִשְׁבְּרָה עַל שְׁבִטָּל כִּמְהָ יָמִים מִן הַתּוֹרָה, וְאִינוּ יוֹדַע לִשְׁתֵּי עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ מְרֹב צַעֲרוֹ, וְאִזְּ מִיד עוֹזְרִים לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, מִכִּיּוֹן שְׁאִנִּי אֶת דְּכָא (סוּטָה ה.). אִמְנָם גַּם יִצְרָה הָרַע אִינוּ שׁוֹקֵט עַל שְׁמִרְיָו וְאַחֲרָיִם כִּמְהָ יָמִים הוּא חוֹזֵר וּמִכְנִים בּוֹ שְׁמִיחָה וְהַתְּפָאֵרוֹת עַל שֶׁהִצְלִיחַ לִלְמוֹד פֶּרֶק שֶׁלָּם וְכו', וּמִיד בְּאוֹתוֹ רִגַּע נִנְעָלִים בְּפָנָיו כָּל הַשְּׁעָרִים, דְּכָךְ הִיא דְּרִכָּה שֶׁל תּוֹרָה שְׁבוֹרַחַת מִמִּי שֶׁמִּתְגָּאֵה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלִי ל, לֵב) אִם נִבְלַת בְּהַתְּנַשָּׂא [וּבְרַלֵּב]: כִּי הִנָּאֻה בְּחִכְמָה הִיא סִיכַת הַנְּפִילָה; וְעֵינֵי יְרוּשָׁלַיִם יִכְמוֹת דָּף ס"ט ע"ב]. וְכִשְׁהוּא מְכִיר בְּנִפְּלִיתוֹ שׁוֹב נִדְכָּא רֹחוֹ, וּמֵאַחֲרָיִם שֶׁהִכְנַע לִכְבוֹ הַתּוֹרָה חוֹזֵר אֵלָיו וְהוּא חוֹזֵר לִלְמוֹד בְּהַתְּמַדָּה, וְכַעֲבוֹר כִּמְהָ יָמִים הוּא שׁוֹב מִתְגָּאֵה, וְשׁוֹכֵחַ חֲטָאוֹת נַעֲרֻיּוֹ, וְאִזְּ הַתּוֹרָה שׁוֹב בּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ, וְחוֹזֵר לְחִלָּה, וְכָךְ עוֹבְרִים עָלָיו כָּל יָמָיו, יוֹם כָּךְ וְיוֹם כָּךְ אוֹ חוֹדֵשׁ כָּךְ וְחוֹדֵשׁ כָּךְ. וְכָל הַנְּפִילוֹת וְהִירִידוֹת שֶׁל הָאָדָם אֵינָם אֵלָּא בְּסִיכַת הִנָּאֻה.

וּבְדִרְכֵּינוּ נִרְאָה לְבָאֵר הַטַּעַם שֶׁעַל הַמּוֹזֵן מְבָרְכִים לְאַחֲרֵיהָ מִן הַתּוֹרָה וּלְפָנֶיהָ רַק מִדְּרַבְנָן וְאֵילּוֹ עַל הַתּוֹרָה חוֹבָה לְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ מִן הַתּוֹרָה וְלֹא לְאַחֲרֵיהָ, וְכִבְרָ עוֹרֵר בּוֹהַ הַתּוֹסֵפוֹת יוֹם טוֹב. וְנִרְאָה דְּלֵאחֲרָיִם שְׁאֵכָל וְשִׁבְעָ וְנִהְנֶה הוּא מְכִיר בְּטוֹבוֹ הַגָּדוֹל ית"ש וּמִתְעוֹרֵר לְהוֹדוֹת וּלְבָרֵךְ עַל שְׁאֵכָלָנוּ מִשְׁלֹ וּבְטוֹבוֹ חֵינּוּ, לֹא כֵּן בְּהִשְׁגַּת הַתּוֹרָה שְׁאִינָה בָּאָה אֵלָּא לְמִי שְׁרוּחוֹ נִשְׁבְּרָה, כֹּאשֶׁר בְּבוֹקֵךְ הַשֶּׁכֶם הוּא מִתְּבוֹנֵן בְּנַפְשׁוֹ אוֹי לִי שְׁבִלִיתִי כָּל הַלַּיְלָה סְרוּחַ עַל עֶרְסִי, וּמִקְבֵּל עָלָיו שְׁכָל הַיּוֹם יַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, וְאִזְּ הַתּוֹרָה בָּאָה אֵלָיו וְהוּא יוֹכֵל לְבָרֵךְ עָלֶיהָ, אֲבָל לְאַחֲרָיִם שֶׁלִּמֹּד אִם הוּא מְרַגֵּשׁ הַתְּעוֹרְרוֹת לְבָרֵךְ עַל מָה שֶׁהִסְפִּיק לִלְמוֹד הָרִי בּוֹה גּוֹפָא הוּא דוֹחָה אֶת הַתּוֹרָה, וְנִמְצָא שְׁאִינוּ רָאוּי לְבָרֵךְ עַל הַתּוֹרָה שֶׁהִיא רַחוּקָה מִמֶּנּוּ וְאִין לוֹ שׁוֹם שְׁיִיכּוֹת אֵלֶיהָ.

וּלְבָן יִסְדּוּ קְדָמוֹנֵינוּ צִדִּיקִי אִמֶּת לַעֲשׂוֹת הַדֶּרֶךְ בְּסִיּוּם מַסְכַּת, לְהַתְּחִיל וּלְלַמֹּד שׁוֹב מִחֻדָּשׁ. וְעוֹבְדָא הוּא בְּרִכְיֵנוּ הַקְדוּשׁ בְּעַל חַתָּם סוֹפֵר זי"ע בְּבַחֲרוֹתוֹ כִּשְׁהִיָּה בִּן יי"ז שְׁסִיִּים אֶת הַש"ס (וּבּוֹדָאִי שֶׁהִיָּתָה כּוֹלָה שְׁגוּרָה עַל לִשְׁנוֹ, וְהוּא הִיָּה אוֹמֵר אִינִי יוֹדַע אִיךָ יִכּוֹלִים לְהִיּוֹת יְהוּדִי בְּאֵם יֵשׁ תּוֹסֵפוֹת אַחַת בִּשְׁ"ס שֶׁלֹּא יוֹדַעִים אוֹתָהּ), וְהֵלֶךְ לְשֹׂאוֹל בְּעֲצַת רַבּוֹ הַקְדוּשׁ מוֹהֲר"ר נֶתַן אֲדֹלָר כֹּדֶת מָה לַעֲשׂוֹת לְהַגִּיל הַמְּאוֹרֵעַ, וּבְמִקּוֹם לְצוּוֹת לוֹ שִׁיעֵשָׁה סְעוּדָה שֶׁל מִצּוֹה וְכוּ' פֶּקֶד עָלָיו לֵישֵׁב בְּתַעֲנִית שְׁלֹשָׁה מַעַת לַעַת בְּרִצְיֹת. וְזֶה מִבְּחִיל לְרַעֲיוֹן אִיךָ שְׁקָדוּשִׁים הַלָּלוּ, שְׁאִין לָנוּ שְׁמִיץ שֶׁל מוֹשֵׁג מְגוֹדֵל קְדוּשָׁתָם, הִיוּ מִפְּחָדִים מִכְּחוֹט הַשְּׁעָרָה שֶׁל הַתְּנַשְׂאוֹת, אֲשֶׁר עַל יְדֵה עֲלוּלִים ח"ו לְאַבֵּד אֶת הַכָּל, וְצִיּוּה עָלָיו לֵישֵׁב בְּתַעֲנִית לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים וְתַחֲנוּנִים לְפָנֵי הַמִּקּוֹם.

וכבר מילתי אמורה שכל ימי גדלתי בין החכמים צדיקים גדולי תורה שלא הסיחו דעת מדברי תורה, ולא פסיק פומיהו מגירסא יומם ולילה, ולא ראיתי אותם חוגגים סיום הש"ס או סיום מסכתא, כי בשברון רוחם חשבו תמיד שמעורם לא למדו ולא סיימו. וכפי ששמעתי פעם מהגה"צ מנאסויד זצ"ל כשמאן דהוא שאל אותו אם כבר התפלל ענה לו בענוות קדשו: עקמתי בשפתי ('איך האב גימאכט מיט דעם מויל'). והלא אני בגדר מה שנאמר (תהלים ג, מז) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי, וברור שאין לי שום חלק בתורת ה', ולשמחה מה זה עושה על סיום מסכתא. ואומר הדרן ומתחיל שוב מתוך תפלה ותקוה שבזאת הפעם ה' יגמור בעדו לטובה.

וזה שאמרו (סוטה י:): מכתם לדוד כשם שבקטנותו הקטין עצמו אצל מי שגדול ממנו ללמוד תורה כך בגדולתו, שלא זחה דעתו עליו בלימודו ותמיד נשאר בלב נשבר ובמחשבה שאינו יודע מאומה, והיה מעדן עצמו בתולעת ללמוד מכל אדם. והתנא האלקי ר' אליעזר אמר (פנהדרין סח.) הרבה תורה למדתי וכו' ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים. וזה סימן לבן תורה, וכמו שאמרו (ב"מ פה:): אסתירא בלגינא קיש קיש קריא ובפרש"י דאם היה מלא סלעים לא היה משמיע קול ורק לפי שהוא ריק הוא מתקשקש, דמי שידיעתו מועטת הוא מפרסם ידיעותיו לכל, ולעומת זה מי שיודע כל התורה הוא נחבא אל הכלים ולא יודעים ממנו, כי הוא מפחד להביע דעתו שמא ילעגו עליו. וידוע מאמר העולם על ההבדל שבין שאר גדולים לבין גדולי החסידות שכאשר גדולי החסידות היו נפגשים ויושבים בשקט ולא מתווכחים ביניהם בדברי תורה, והדברים עתיקין. ובאמת כך היה אצל כל הצדיקים מתלמידי הבעש"ט, שברוב ענוותנותם היו מפחדים ומתביישים להוציא דיבור מפהם, ורק ישובו בהתבטלות אחד בפני השני. ואלו שלא ידעו מדרך הבעש"ט היו מראים גדלות ולמדנות, וכבר הוכיח על זה בספר הקדוש עוללות אפרים. ותלמידי הבעש"ט כמעט ולא הדפיסו חיבורים, וזקה"ק הדפיס ספרו דברי חיים על מקואות בעילום שם המחבר, רק כתוב שחיברו אחד מן התלמידים. ובשו"ת דברי חיים (ח"ב אהע"ז סימן קסו) השיב לשואל אחד אודות הצ"ע שמצא בספר דברי חיים הנה ידע מעכ"ת כי המחבר הלז לא נתכוין לקנותר וכו' עיי"ש, ומרוב ענוותנותו ובושתו לא גילה לו שהוא הוא המחבר של הספר (תע"ע בח"ב אהע"ז סימן קי"ז: מדוע לא ראיתם בספר דברי חיים... הגם שחפשתי כעת... דבוראי לא כיהש בעהמ"ח דברי חיים).

וכאמור זו הדרך להשגת חכמת התורה. ושמעתי מהגה"צ מנאסויד זצ"ל משל לבאר מים חיים, שכפי שהאדם מרבה להתכופף ולהשפיל עצמו כלפי מטה הוא מצליח לדלות יותר מעמקי הבור. ואמרו (קדושין מז:): סימן לגסות הרוח עניות דתורה. ולכן אמר הכתוב בני יששכר למשפחתם תולע, ולא אמר לתולע,

ללמדך שמעלת הענוה הרמוזה במילת תולע (כנ"ל מאוח"ה הקדוש) היא דבר בלתי נפרד מבני יששכר יודעי בינה, שבכדי להיות נמנה בין בני יששכר ולהיחשב כתלמיד חכם הדבר הראשון היא שיהיה שפל כתולע בפני כל אחד מחבריו, שהוא מזקני תלמידי חכמים ויש לו יותר דעת תורה ממני ועפר אני תחת כפות רגליו.

ואולם יחד עם זאת יש לזהר מענוה פסולה, שלא יחשוב אני בין כך לא מסוגל להגיע לידיעות נשגבות, ואיני יכול לקבל עלי עול גדול כזה, וברוב שפלותו פן יפול רוחו בקרבו לאמור הלא קלקלתי את נפשי בחטאות נעורים וכל מיני חטאים וכבר אין לי אפשרות לצאת מהטומאה ואיני יכול ללמוד. וזה גרוע ביותר שנופל בייאוש ופורק עול לגמרי רח"ל, וכמו אחר שיצא לתרבות רעה כששמע בת קול האומרת שוכו בנים שובבים חוץ מאחר (תניגה טו.), ולא זו הדרך אלא כדבר הכתוב (תהלים לד, טו) סור מרע ועשה טוב, שראשית כל יברח ויסור מהרע ללא כל חשבונות, ואחר כך יתחיל לעסוק בועשה טוב. וכן הוא אומר (ישעיה א, מז-יז) רחצו חזכו הסירו רע מעליכם מנגד עיני חדלו הרע, ואחר כך למדו היטב דרשו משפט וגו'.

ואסור לו לאדם לשבת בידים מחובקות באומרו איך אבא לפני המלך בבגדים צואים לעשות תשובה, שעל כגון זה נאמר (שבת קמט.) אל תפנו אל האילילים אל תפנו אל מדעתכם, ועליו לאזור כוח לקרוע ולהסיר הבגדים הצואים מעליו, לעקור בכח את ההרגלים הרעים ומחשבות הרעות, בדרך שמנקים ארון מרמשים ותולעים ונחשים ועקרבים כך צריך לנקות את הלב וכל האברים מכף רגל ועד ראש, להתבונן ולפשפש אלו חטאים מעכבים בעדו מלהשיג דעת תורה, ולזרקם אחד אחר השני, וזה עבודה של ימים ושנים עד שסוף סוף יוכל להצליח לעשות תשובה שלימה, וכדברי רבינו הקדוש הרבי ר' אלימלך זי"ע (הנהגות האדם סעיף א) לכן צריך האדם להתחרט מאד על עונותיו ולהתבודד עצמו קודם אור היום וכו' ככה יעשה לא פעם ולא שנים ולא מאה פעמים עד אשר ירחמו עליו מן השמים ויתפלל להשי"י שידרכהו בדרך ויורהו דרכו ואז השי"י ברחמיו וברוב חסדיו יאיר עיניו באור תורתו הקדושה וכו' עיי"ש בדבחה"ק.

והעיקר להרבות בתחנונים, אמנם אנכי תולעת ולא איש אבל הרי לא נבראתי בשביל להישאר כך, ויאמר עוד יום תהלים ועוד יום תהלים עד שירחמו עליו. וסח לי מו"ר הגה"ק מוה"ר דוד צבי (מעבל) מדוקלא זצ"ל ששמע על שר התורה מוה"ר שלמה קלוגער זצ"ל שדרכו בקודש היה לומר בכל יום כל ספר תהלים, וזאת בד בבד עם מה שכתב שע"ה חיבורים כמספר שמו הקדוש כידוע. וכל אחד ישפוך שיחו לפני ה' בתפלות ותחנונים בבוקר השכם, אחרי שזרזו לטבול במקוה טהרה, וירטיב את הסידור בדמעות שליש, רבונו של עולם אין בי

אפילו ניצוץ של אהבת תורה ואיני יודע ללמוד, אבל אתה צויתנו לעסוק בדברי תורה בבקשה ממך הערב נא ה"א את דברי תורתך בפנינו וכו' כדי שאוכל לעסוק ולהגות בתורה הקדושה. ברוך אתה המלמד תורה לעמו ישראל, ואני בעוונותי הרבים לא נדבק בי שום אות מתורתך הקדושה, ורחוקה היא ממני כמרחק אלפי פרסאות. ובאומרו אשר בחר בנו מכל העמים יתבונן בעצמו וכי איזו מידה טובה ומעלה יתירה יש בי יותר מכל העמים, נפש ערמילאית שכמותי אין בכל כדור הארץ, וכי מה יהא סופי ותכליתי, ובשברון לבו הוא מקבל עליו עול מלכות שמים, ומבקש רחמים ותחנונים מלפני השי"ת הכנע את לבבי לשוב אליך, שיצרי הרע לא ישרוף אותי, ויהא לי כוח ללחום נגדו. ואז ירגיש עצמו ככריה חדשה ויראה שעבודת היום תלך לו בצורה אחרת. אבל יזהר בנפשו מרוח הטומאה של גאווה, שלא יהא שוטף גם רוח להתפאר במעשיו ולשכוח באחת את כל מה שעבר עליו בימי נעוריו, כאיסתרא בלגינא קיש קיש קריא.

ולזה יחד עם משמעות לשון תולע שיחזיק עצמו בשפלות, כתולעת ולא איש, באה גם ההוראה שלא יפול בזרועות הייאוש אלא יתעסק בפיו כתולעת זו שכחה בפיה, והוא אומרו לפנה משפחת הפוני פי' פנה הוא לשון פה וכו' (אור החיים שם), ויבואר לדרךנו דאף שמוחזק עצמו כתולעת חס לו מלהישאר כתולעת שהיא מן השרצים הממאים, אלא יתעסק בפיו בבקשות רחמים ותחנונים יודע אני שהנני תמיד מוסיף בחטאים ואין רגע בלי פגע, וכל מחשבתי רעים, אנא עזור לי והסר רע מקרבי. ובכך ישים עצמו כתולעת להיות בהכנעה לפחות בדבר שפתים (כי בכדי להיות לב נשבר באמת צריך להיות בעל מדרגה), ואז יזכה ה' להיות בגדר סור מרע, ואז אחרי שיעזוב החטא יוכל להתחיל בעסק התשובה לתקן מה שקלקל ופגם, וכן כתב זק"ק בישמח משה (עיין פרשת נשא בפסוק והתורו את המאמץ) להוכיח מדברי הרמב"ם.

וזהו אומרו לשוב משפחת הישבי רמז לבעל תשובה, שזה רק אחרי שעזב והשליך כל מחשבות רעות וחטאים ופשעים, דכל עוד שהטומאה מכרסמת בו לא יצליח לעשות תשובה, אלא מתחלה השיבנו אבינו לתורתך, וקרבתנו מלבנו לעבודתך דער עכשיו לא עשיתי שום דבר טוב רק עבירות ועכשיו יקרבני המקום לעבודתו, ואז והחזירנו בתשובה שלמה לפניך בתיקוני תשובה כדת לעשות, בתעניות וסיגופים, או בנתינת צדקה, או בתשובת הראב"ד דכשמתאווה לאכול ימושך ידו מהמאכל (עיין מג"א סימן תקעא סק"א), וילך אצל חכם שירפא את נפשו המזוהמת והמגושמת.

ואחרי כל התיקונים שעושה יש עצה נוספת שאמרו חז"ל (ויק"ר כא, ה) בתחבולות תעשה לך מלחמה אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות של

מצוות, במקום שעד עכשיו היה מבטל מן התורה מעתה ילמוד בהתמדה יומם ולילה ולא יפסוק פומיה מגירסא, ובכל מקום הילוכו ידבר רק בדברי תורה, ואז תלמודו יתקיים בידו. ולאפוקי מי שלא תיקן את מעשיו שהוא אינו מסוגל לזכור תלמודו, ואשר על כן אינו יכול לברך ברכת התורה אחר הלימוד, כי צא וברוך אחריו בקומו מלימודו ותראה שאינו זוכר כלל ממה שלמד במשך היום, ולמרות שהוא מרבה ללמוד הוא נשאר עם הארץ ללא שום ידיעה בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, כי התורה בורחת ומסתלקת ממנו, וכפי שהוא מוסיף ללמוד הוא מגרע בעצמו כי מיוגמר בעתיקתא קשיא מחדתא (יזמא כג.).

ועל דבר זה ידו כל הדיוס שבאה עלינו הצרה הזאת של עתידה תורה שתשתכח תורה מישראל, ואם בזמן חכמי הש"ס מאלף שנכנסו לבית המדרש היה אחד יוצא להוראה (ויק"ר ב, א; קה"ר ג, מ) אמן מה נעני אבתרייהו, על אף שנתרבו ספסלי דבי מדרשא בהרבה ישיבות וכוללים שבהם נמצאים הרבה גמרות קרועים ובלואים בכל זאת אין דברי תורה נקלטים במוחם, ועל שכמותם נאמר (יזמא ע"ב ע"ב) במטותא מיניכו לא תירתון תרתי גיהנם, דאוי לי מיצרי שכל הזמן נלחמים אתו, ואוי לי מיוצרי שלא יצאתי ידי חובתי, ואני קרח מכאן וקרח מכאן.

וכבר אמרו (חגיגה ה:) שלשה הקב"ה בוכה עליהן בכל יום על שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק ועל שאי אפשר לעסוק בתורה ועוסק וכו', והוא פלאי דבשלמא על שאינו עוסק בתורה כשאפשר לו יאי למבכי, אבל זה שיגע ועמל לעסוק בתורה למעלה מיכולתו ואפשרותו הלא טוב עושה בעמיו. אלא שהקב"ה בוכה על עצם הדבר שאי אפשר לו לעסוק בתורה, איך נהיה בדבר הזה, הלא כל אדם מישראל יש לו חלק בתורה הקדושה, ישראל נוטריקון י"ש ש"שים ר'בוא א'ותיות ל'תורה, רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה וכולם עמדו לפני הר סיני לקבל את התורה, אין זאת אלא שקלקל את נפשו בחטאות נעורים בטומאת עינים בגאווה וחוצפה, והיא הגורמת שאי אפשר לו לעסוק בתורה ואף שעוסק הוא שוכח וכאילו לא למד מאומה.

וסת לי כ"ק אאמו"ר זי"ע שזכה להיות משומעי לקחו של זקינו הקדוש בעל דברי חיים זי"ע, וכשעמד מהשיעור היה יודע וזוכר בעל פה כל הסוגיא על לשונה. שהתורה שיצאה בקדושה וטהרה מפה קדוש, שלא חטא מימיו, נכנסה ללב טהור ונשארה שם כל ימי חייו. דהתורה יורדת ממקום גבוה למקום נמוך וגדבכת במי שלומד באימה ויראה בקדושה וטהרה בשפלות והכנעה, אבל כשמלוכלך בחטאים ופשעים, בהרהורי עבירה ויותר מזה רח"ל, אי אפשר לעסוק בתורה, דמאחר וכל אבריו טמאים ופיו מלא טומאה איזה פנים יש כבר לתורה שלו, ותורה הקדושה מקוננת כשלומד בה, ועליו הקב"ה מצטער ובוכה דאם היה לו דעת היה עושה

תשובה לפני השי"ת והיה אפשר לו לעסוק בתורה, וכדבר הכתוב (הושע יד, כג) שובה ישראל עד ה' אלקיך ואז קחו עמכם דברים, ואין דברים אלא דברי תורה (שמו"ד לח ד), אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב אין טוב אלא תורה (ברכות ה).

זוה לפנה משפחת הפוני שיפנה וישרש מתוכו כל הרע, ואחרי זה לשוב משפחת הישובי היינו לחזור בתשובה על ידי עסק התורה, וכפי שאמרו (ילקוט משלי ג' רמז תתקלה) אם היה רגיל לקרות דף אחד ילמוד שנים, ואז לשמרן משפחת השמרני דמה שלומד אחרי שעשה תשובה תהא משומרת אצלו, ולא יחרוך רמיה צידו כציד הרמאי (עירובין נד:). אלה משפחות יששכר, שהתורה מחזרת על לומדיה שלא יהיו ח"ו בגדר המשכח דבר ממשנתו, שזה עיקר הכל שהתורה לא תברח ממנו והסמ"א לא תירש את תורתו, ומי שלומד בגאווה וחוצפה טוב לו שלא נברא משנברא.

וביום שבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות ונגרם מזה שכחת התורה (עירובין נד:), היינו שהחטא גורם גם לשכחת התורה. ולזה יש נוהגין שלא לאכול בשר מי"ז בתמוז (שולחן ערוך אורח חיים סימן תקנא סעיף ט), וזאת מתוך חשבון הנפש שדינו כעם הארץ שאסור לאכול בשר (פסחים מט:), וכי כמה מסכנות שגורים על לשוני לפחות בגמרא רש"י ותוס' על הסדר, שלא לדבר כבר מידיעה ברורה ישר והפוך. בדור שלפנינו רגילים היו לבחון בחורים על ידי שאחד היה פותח ואומר דף אחד והשני אמר הדף שלאחריו, או שהיו אומרים דיבורי תוספות אחד אחר השני, וכך חרו ועברו על מסכתות שלמות, וכמעט ולא קרה שיצטרכו לעצור ולחשוב באמצע, ואין המדובר מתלמידי חכמים גדולי הדור אלא מסתם בחורים לומדים. ובעוה"ר כהיום אין להם מושג על ידיעת התורה באמת, וכי איפוא רואים כהיום אברך תלמיד חכם ובחור צורבא מרבנן אמיתי. ועל זאת תורה חוגרת שק, שק ואפר יוצע לרבים מעלבונה של תורה.

בואו ונחשוב חשבוננו של עולם על שבשבעה עשר בתמוז שרף אפוסטמוס את התורה (תענית כו:), על מה עשה ה' לנו ככה ליתן לרשע כח הזה, אין זאת אלא שבעוה"ר גם כל אחד מאתנו שורף את התורה בזה שלומד ואינו חוזר על משנתו, והלא גם בשריפת התורה לא היו אלא גוילין נשרפין ואותיות פורחות, ואף אנו כשלומדים ולא זוכרים האותיות פורחות, ומדה כנגד מדה ניתן לו רשות וכח לשרוף גוילי התורה ואותיות פורחות באויר.

ומאחר שצדיקים בדבר שחוטאים בו מתרצים שומה עלינו בימים הללו לאזור עוז ולהתאמץ ביותר בלימוד התורה בהתמדה יומם ולילה, ולבקש

מחילה מהשי"ת ותורתו הקדושה דלפי שחטאתי בגלגול זה ובגלגולים קודמים נגרם שריפת התורה, ובאשמת חטאי הרבים נתקיימה בנו עתידה תורה שתשתכח מישראל, ועלי לשוב ולקבל עלי עול תורה בשפלות והכנעה, מתוך ידיעה שאני לא ראוי לכלום ואסור לי ללמוד תורה, ואני רק תולה תקותי במה שאני מורע אברהם יצחק ויעקב אולי בזכותם איכנה גם אנכי ואזכה ללמוד תורת אמת.

ובכן יבואר שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה והרג נשיא שבט מישראל, היינו שהליו עליו שעשה מעשהו מתוך גאווה שאף אחד לא עשה כלום עד שקם הוא וקינא קנאת ה', ושלמרות שאבי אמו פיטם עגלים לעבודה זרה נתעלה הוא לפרוש מדרכי אבותיו וקינא לאלקיו, ואם יש בידו אף נקודה קטנה של התנשאות שוב אין שום תועלת וערך במעשיו. לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן, והעיד הכתוב בזה על שפלות רוחו שלא החזיק עצמו כראוי לאותה איצטלא לולי שתלה בזכות אבותיו הקדושים, שמא בזכות אבא וזכות אבי אבא יעלה גם ביד נפש החוטאת שכמותי לקנא קנאת ה' בגבורים. ואמר הכתוב פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן בא הכתוב ויחסו אחר אהרן ללמדנו שניגש אל הקודש בענוה ושפלות רוח כנ"ל, ובכך השיב את חמתי מעל בני ישראל בהיפוך ממה שאמרו כל המתגאה מרבה חמה (הובא בישמה משה פר' בראשית ב, ד; והוא על פי הנמ' תענית ת.). ורמז הכתוב באומרו הנני נותן לו את בריתי שלום בוא"ו קטיעה (קדושין סו:), שנשאר בקטנותו וענותנותו מתחלה ועד סוף, ואף אחרי שנשמע מפי ה' שבדין הוא שיטול שכרו נשאר קטוע בעצמו בלב נשבר ונדכה, וידע נאמנה שלא זכה לכך אלא בזכות אביו וזקינ.

ולכן פנחס זה אליהו, וייחי לעלמא למבשרא גאולתא בסוף יומיא (תרגום יונתן), שאז באחרית הימים תהא התורה משתכחת מישראל בגלל אשר חוצפה יסגא בגאון רוח, והוא שנשאר קטוע ונשבר עפר ואפר מתוך ידיעה שהכל בזכות אבות יבא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלאכי ג, כד), שהאבות כשיעשו תשובה יתלו בזכות הבנים שלומדים תורה, דברא מזכה אבא ומבקש על אביו שיזכה לאור תורה, ואילו הבנים תולים הכל בזכות אבותיהם. והתעוררות הלזו תבא רק על ידי פנחס שעשה מעשיו בענוה ורוח נשברה.

ירחם השי"ת ויעזור לכל בני ישראל ברוחניות ובגשמיות בבני חי' ומווני רויחי, והחודש הזה יתהפך מאפלה לאור גדול ומשעבוד לגאולה וניגאל גאולת עולם במחרת בימינו אמן.

וידבר ה' אל משה לאמר, פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי, לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כה, י-ב). ובגמ' (פנהדרין פכ: ועוד, ומובא ברש"י) התחילו שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים והרג נשיא שבט מישראל, בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, א"ל הקב"ה למשה הקדם לו שלום שנאמר לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. ובירושלמי (פנהדרין מח:): א"ר יודה בר פוי ביקשו לגדותו אילולי שקפצה עליו רוח הקודש ואמרה והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם וגו' עיי"ש. והדברים מעוררים פליאה (וזה גרם לכמה שביארו את הענין בדרך לא נכון וד"ל).

והנראה לבאר, דהנה היו הרבה צדיקים מתלמידי הבעש"ט הק' זי"ע שלא נהגו להגיד מוסר ותוכחה, כי בכל מקום שראו איזה חוטא ובעל תאוה מיד היו מוכיחים את עצמם, בהיות ומן השמים נודמן לידי לראות עבירה זו סימן הוא שאני גרמתי לכך. וידוע גם בגשמויות דרוצח נפש בדרך כלל שב על עקבותיו לחזור ולראות מה נעשה שם, וכשמוצאים הרוג באדמה לא נודע מי חכהו, אחד האופנים לגלות את הרוצח היא על ידי שמעמידים משקיפים במקום הרצח לראות מי מגיע לשם. כן ברוחניות – להבדיל אלף אלפי אלפים הבדלות – איתא מהבעש"ט שאם אדם רואה עוברי עבירה סימן הוא שיש לו חלק במעשיהם (עיי' בעש"ט על התורה פרשת בראשית אות קא ואיק"ל), וכן שנינו בתוספתא (שבועות פ"ג ה"ג) הרואה עוברי עבירה מתחייב לראות עושי מצוה זכה לראות [ועיי' שו"ת דברי יציב יור"ד ח"ב ס' קפד].

וזה הוא דרך האמת שאין להתחיל סדר התשובה בתיקון אחרים, אדרבה ייבוש במעשי עצמו כבואו להסתכל על אחרים. ולאפוקי מדעת שוטים שבכל צרה שלא תבא תולים זאת בסיבת חטאת הפושעים והמשומדים במקום שיפששו במעשי עצמם, האם כשאתה מוציא מפיה אחד משמות הקדושים כל אברך מזדעזעים באימה ופחד, האם קודם עלותך על משכבך בלילות אתה קורא את שמע ככוונה שלימה באימה וביראה כמדבר לפני המלך, או שכל דיבוריך הם כמצות אנשים מלומדה ומוזה היה סיבה שנממאת בלילה רח"ל, ואתה בחטאיך גרמת גם לרשעים הללו לחטוא, דאלמלי עבדת את השי"ת כדת לעשות היית בגדר זכה וזיכה את הרבים.

והנה בתרגום יונתן (במדבר כה, ו) על הכתוב וחמה בוכים פתח אהל מועד, כתב, ואינון בכין וקריין שמע וכו'. ויבואר לדרכנו, דכשראו בני ישראל מעשה החטא השפל והנבזה ברוב חוצפה ללא כל בושה, אמרו בעצמם לולי חטאינו לא נהיה מצב טומאה שכזאת, ומיד התחילו לבכות בחרטה ותשובה וקבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע, וזאת כדי שלא יקרה שוב חטא נורא כזה.

ומתוך כך לא ירדו השבטים לסוף דעתו של פנחס קנאה, דמה לך לבוא אליו, מוטב שתתקן עצמך וממילא יתוקן העולם, ולכן היו מבזים אותו וכו', לפיכך בא הכ' ויחסו אחר אהרן וכו' הנני נותן לו את בריתי שלום, ובתרגום יונתן, ואעבדיניה מלאך קיים ויחי לעלמא למבשרא גאולתא בסוף יומיא, דפנחס זה אליהו בו נאמר (מלאכי ג, כג-ד) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, ולא יבוא אז בקנאות עם רומח בידו, אלא יבער רוח טומאה מן הארץ עד שכל אחד יתעורר לבכות ולהתחרט על שהרבה לחטוא לפני מלך רם ונשא, ובאופן זה ישובו כל בני ישראל לאביהם שבשמים [ורק אז בשעתו קיים את ההלכה ואין מורין כן דהבועל ארמית קנאים פוגעין בו כמבואר בגמ' שם סנהדרין פב. והבן].

(מתוך ד"ת בעידן רעוא דרעוין ש"ק פרשת וארא תשל"ט)

תוכן הענינים :

- תנאי להשגת התורה להיות רך כתולע, ובשפלותו יהא מוכן ללמוד מכל אדם, וז"ש [מיו"ק טזב,] בדרך המלך שהיה מעדן עצמו כתולעת.
- משה זכה להשגת התורה לפי שהיה עניו מאוד, ובעקבות משיחא חוצפא יסגי תהא תורה משתכחת מישאל ח"ו.
- עיקר היירידות ונפילות של אנשים מחמת הגאווה. ילדים ובחורים כשמתבגרים ממעטים בלימודם מחמת שהגאווה מתפשטת בהם.
- טעם שעל המון מברך לאחריו ועל התורה לפניה.
- ענין הדרן בסיום מסכת, ומהח"ס שרבו הגרנ"א ציוה לו לצום כשסיים ש"ס. לא ראינו אצל צדיקים שיעשו 'סיום', כי בשברון רוחם חשבו שלא למדו.
- צדיקים לא התווכחו ביניהם בדברי תורה, ולא הדפיסו חיבורים, וזק"ה הדפיס דברי חיים בעילום שם. מהגה"צ מנאסויד משל לבאר מים שכפי שמתכופף יותר מצליח לדלות.
- ליהדר מעונה פסולה וייאוש. לסור מרע בלי חשבונות.
- להרבות באמירת תהלים ובקשת רחמים, מהגר"ש קלוגר שבכל יום אמר כל ספר תהלים. ברכת התורה בבוקר בשברון לב.
- רק אחרי עזיבת החטא אפשר לעסוק בתשובה ותיקונים. והתשובה להרבות בדברי תורה, ואז אחרי התשובה תלמודו מתקיים בידו.
- ביאור אומרים [חגיגה הב,] שהקב"ה בוכה על שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק, היינו למה קלקל את נפשו עד שאינו יכול לעסוק בתורה.
- החטא שגרם לשבירת הלוחות גרם גם לשכחת התורה. יש נוהגים שלא לאכול בשר מיו" בתמוז, כדין עם הארץ שאסור לאכול בשר. הבקאות בדור שלפנינו.
- שריפת התורה בעון שלא חורנו על משנתינו והאותיות פורחות.
- בימים אלו יש להרבות בלימוד התורה ובקשת מחילה מה' ותורתו.
- לעסוק בתורה מתוך שפלות שאינו ראוי אלא בזכות אבות. וזה שיחסו הכתוב לפנחס אחר אהרן. ולכן יזכה לבשר הגאולה באחרית הימים והשיב לב אבות על בנים וגו'.

לעילוי נשמת

האשה החשובה מרת סימא גאלדא בהר"ר אלימלך ז"ל ווייס

נלב"ע כ"ו תמוז תשע"ו לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י משפחתה הי"ו

לעילוי נשמת

הרבני החסיד מוה"ר יחיאל מיכל בהר"ר ברוך ז"ל

נלב"ע כ"ו תמוז תשפ"ב לפ"ק – ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י בנו הרה"ח מוה"ר יוסף פרענקל ני"ו

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר יוסף בנימין פריעדמאן הי"ו

לרגל התעטרות בנו הבה"ח המו"מ בתויר"ש כמר שאול יחזקאל ני"ו

בתואר "צורבא מדרבנן" בהיבחנו על ארבע מאות דפים גפ"ת

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר זאב מארך הי"ו

לרגל שמחת היכנס בנו הב' יחזקאל שרגא נ"י לעול התורה והמצוות

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר אליעזר יעקב שטוהל הי"ו

לרגל שמחת הולדת הבן יחיאל שמעון נ"י

למז"ט ובשטומ"צ

גליון זה נדבת

הרה"ח מוה"ר שלום מענצער הי"ו

לרגל שמחת תגלחת בנו בנציון חיים נ"י

למז"ט ובשטומ"צ

מכון להוצאת דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק זצוקללה"ה

שעי"י איגוד חסידי צאנז

718.431.1055